

Sisäministeriö / kirjaamo

kirjaamo.sm@gov.fi

Viite: Lausuntopyyntö VN/28404/2022

Väestönsuojien Rakentamisyhdistys r.y. VSR kiittää saamastaan mahdollisuudesta antaa lausuntonsa "Väestönsuojien nykytila Suomessa" raporttiluonnoksesta. Yhdistys näkee tärkeäksi hankkeen toteuttamisen ja toivoo lausunnossa mainittujen seikkojen huomioimista jatkotyöskentelyssä.

Väestönsuojat Suomessa

1.1 Tavoite

Toteamme aluksi, että selvitystyötä tehtäessä, olisi ollut perusteltua tehdä laajempi otos eri suojamuotoihin liittyen ja että olemassa olevaa dataa olisi ollut tarkoituksenmukaista hyödyntää esimerkiksi tarkastuksia, sekä asennuksia tekeviltä yrityksiltä. Suojien kuntoarvio olisi pitänyt ulottaa kaikkiin suojaluokkiin.

2 Väestönsuojien ja suojapaikkojen määrä

Suojapaikkojen määrän arviointi on haasteellista, mutta nyt toteutetulla tavalla se ei anna todellista kuvaa suojapaikkojen määrästä ja kunnosta. **Eri dokumenteista on ollut mahdollista selvittää väestönsuojien kuntakohtaisia lukumääriä. Lopputulemana on, että raportissa oleva väestönsuojien todellinen lukumäärä ei vastaa dokumenteista saatuja tietoja.** Hyvin merkittävä osa suojapaikoista on kohteissa, joihin nyt tehty tarkastelu ei ulottunut. Todellisen tilanteen selvittäminen edellyttäisi toimenpiteitä, joita yhdistyksemme on esittänyt tietokannan perustamiseksi, antaessaan lausuntoa pelastuslain uudistushankkeeseen liittyen vuonna 2021. Yhdistyksemme jäsenyrityksillä on käytettävissä laaja tietopohja väestönsuojista ja niiden käyttökunnosta, jota voidaan tarvittaessa hyödyntää jatkoselvitysvaiheessa.

3 Väestönsuojien kunto

3.1 Aineistot ja menetelmät

Selvityksen todetaan Suomessa olevan 50 500 väestönsuojaa ja että selvitys perustuu 245 väestönsuojaan tehtyyn tarkastukseen. Otannan perustuessa näin pieneen määrään suojia, on tuloksen arviointi mahdotonta. Mikäli väestönsuojien tarkastukset olisi tehty asianmukaisesti ja että käytössä olisi

väestönsuojarekisteritiedot, olisi nyt käytettävissä huomattavan suuri määrä kohdetietoa. Tämän lisäksi huomioiden se, että tarkastukset on tehty massaltaan rajattuihin tietyn tyyppin kohteisiin, ei johtopäätösten yleistäminen ole tutkimuksellisesti relevanttia. Mikäli tutkimuksesta olisi haluttu saada mahdollisimman paikkansa pitävä, olisi tarkastukset tulleet ulottaa arvioinninkannalta merkittävimpiin/mahdollisesti ongelmallisempiin suojatyyppeihin, kuten C64- ja tiettyjen S1-luokan suojiin, joissa on mm suodatuskyvyltään elinkaarensa päässä olevat erityissuodattimet.

3.1.1 Herkkyystarkastelu

Selvityksessä todetaan, että väestönsuojan määräaikaistarkastuksen sisältöä ei ole kansallisesti määritelty, joten tarkastajilla tai kiinteistön omistajilla ei ole tarkkaa tietoa siitä, mitä tarkastuksen tulisi sisältää tai kuinka kutakin arvioitavaa asiaa tulisi käsitellä. Tarkastaja joutuu myös tekemään tarkasteltavien kohdittain jatkuvasti tulkintoja ja rajanvetoa esimerkiksi, onko väestönsuoja otettavissa käyttöön 72 tunnissa. Suojakohtainen kuntoarvio perustuu yksittäisten tarkastusparametrien yhdistelmään ja siitä johdettuun korjausaikaan perustuvaan luokitukseen.

Väestönsuojien Rakentamisyhdistys r.y. VSR on jo aiemmin ottanut kantaa siihen, että väestönsuojien tarkastajien koulutus ja tarkastajien kelpoisuuteen liittyvät asiat tulee saattaa nykyajan vaatimusten tasalle. Mikäli kyseistä koulutusta ei saada asianmukaiseen kuntoon ja tarkastajien pätevyyteen liittyviä periaatteita ja vaatimuksia säädettyä, ei meillä tulevaisuudessakaan ole mahdollisuutta saada todenmukaista kuvaa väestönsuojatilanteesta, eivätkä suojat ole säädösten edellyttämässä kunnossa.

3.2 Selvityksen havainnot väestönsuojien teknisestä kunnosta

Selvityksessä todetaan reunaehtona, että väestönsuojan käyttöönottoon olisi käytettävissä 72 tuntia ja käytettävissä olisi vain sellaisia varaosia tai työkaluja, joita rautakaupoissa on paljon saatavilla. Mahdollisiin korjauksiin ei tarvittaisi erityistä osaamista väestönsuojista. Kun tarkasteltiin eri suojaluokkia, heikoimmassa ryhmässä 81 % väestönsuojista antoivat suojaa molempiin uhkatilanteisiin.

Edellisessä kohdassa 3.1. todetaan seuraavaa. Arvioitava kohta sai arvon ”pieniä puutteita”, mikäli tarkasteltava kohdan osalta havaitut puutteet saadaan korjattua 72 tunnin kuluessa. ”Pieniä puutteita” arviokohdassa oletettiin, että suojan huoltoon oli käytettävissä tavanomaisimpia, helposti saatavilla olevia varaosia, kuten tiivisteitä tai muttereita, sekä henkilöitä, jotka osaavat tehdä pienimuotoisia huoltotoimia. Todettakoon, että Suomessa ei ole kuin 1-2 sopivan tiivisteiden toimittajaa, joten voi olla kohtalaisen vaativa työ hankkia esimerkiksi suojaoven tiivisteitä yleisen vaaramerkin jälkeen. Myöskin elinkaarensa päässä olevissa hiekkasuodattimissa voi olla ongelmia, jotka liittyvät metalliosien ruostumiseen, hiekan paakkuuntumiseen ja suodatinkyvyn sekä ilman läpivirtauksen estymiseen/menettämiseen. Koska mainittuja tekijöitä ei ole arvioitu, ei voi olettaa, että ilmanvaihto toimisi kaasu- ja säteilyvaaratilanteissa ja

että sen erityissuodattimet ovat toimintakunnossa, tästä johtuen on todennäköistä, että selvityksen tulokset eivät anna oikeaa ja todellista tietoa tilanteesta.

3.2.3 Laitteiden ja varusteiden suunniteltu käyttöikä

Käyttöikä määritys on tarpeen. Käyttöikä määritys on kuitenkin turhaa, mikäli laitteiden kunnosta ei huolehdita asianmukaisesti. Tähän on ratkaisuna tarkastustoiminnan kehittäminen. Kunnosta huolehtiminen tehostuu merkittävästi siinä vaiheessa, kun väestönsuojatarkastukset saadaan toimimaan koulutusasioiden kuntoon saattamisen ja kelpoisuusmääritysten jälkeen, jolloin tarkastajilla on riittävä pätevyys kuntoarvion tekemiseen. Kunnan laiminlyönti ei takaa laitteistojen toimivuutta käyttöikäkaarensa loppuun asti.

3.3 Kunnossapitoon liittyvät puutteet

Kunnossapitoon liittyvät puutteet ja sitä kautta ongelmat liittyvät suurelta osin kohteen omistajan välinpitämättömyyteen ja/tai tietämättömyyteen. Ohjeistusta asiaan liittyen on olemassa, mutta esimerkiksi vastuuhenkilöiden koulutukseen osallistuminen on sattumanvaraista.

Kunnossapitoa laitteistojen osalta voisi tehostaa kehittämällä laitehankintoihin liittyvä avustusjärjestelmä.

3.4 Määräaikaistarkastuksiin liittyvät puutteet

Määräaikaistarkastuksiin liittyvä suurin ongelma on ammattipätevyden omaavien tarkastajien puute. Tämä johtuu siitä, ettei asiaan liittyviä säädöksiä kelpoisuuteen liittyen ole säädetty.

3.4.1 Tarkastajien osaaminen

Tarkastajien koulutus on puutteellista. Pelastusopiston toimesta annettava koulutus on rajallista ja perustuu teoretietojen antamiseen. Kelpoisuutta ei voida saada yksinomaan teoriaperusteisesti, vaan edellyttäisi se myös koulutuksen yhteydessä annettavan näyttöjärjestelmän kehittämistä.

Lakiin tulisi kirjata vaatimus tarkastusten ja huollon suorittajien riittävästä pätevyydestä ja siitä, että osaamistason tarkemmat vaatimukset säädetään asetuksessa. Väestönsuojan ja sen laitteiden tarkastusta, huoltoa ja kunnossapitoa varten laaditaan selkeät määräykset, niiden noudattamista valvotaan ja laiminlyönnit sanktioidaan. Suojien tarkastusta ja kunnossapitoa suorittavien tahojen osaamiseen kiinnitetään erityistä huomiota ja heistä ylläpidetään rekisteriä Ruotsin mallin mukaisesti, jossa tarkastuksia, huoltoa ja kunnossapitoa saavat tehdä vain MSB:n (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) Skyddsrumssakkunnige-rekisterissä olevat toimijat.

3.4.2 Tilaajan osaaminen

Väestönsuojien ja suojissa olevien laitteiden kunnossapitoa ei ole selkeästi säädelty. Edellä mainittu edellyttää yhtenäistä ja viranomaisten taholta valvottua tarkastus ja kunnossapitotoimintaa, sekä selkeän tarkastusvälin määrittelyä.

Tilaajalle ei ole selkeää käsitystä tarkastuksen sisällöstä ja seurantamme mukaan tarkastukseen yhteydessä saatetaan tehdä ainoastaan tiiveystarkastus tai että tiiveyteen liittyvä tarkastus jätetään teettämättä. Tarkastuksen tekevällä henkilöllä tai yrityksellä ei myöskään ole aina oikeaa tietoa, jolla he voisivat opastaa tilaajaa työn teettämisen suhteen.

3.4.3 Tarkastustoiminnan kehityskohteet

Tarkastustoiminnan kehityskohteet, jotka selvityksessä mainitut ovat erittäin hyviä.

Huomionarvoista on, että merkittävin tarkastustoiminnan kehittäminen voi tapahtua riittävän kattavalla koulutuksella. Koulutuksen kesto tulee olla vähintään 5-7 koulutuspäivää, jotta siihen voidaan sisällyttää teoriaosuus sekä näyttöosio. Yhdistyksemme aiemmin toimittama väestönsuojatarkastajakoulutuksen sisältörunko on hyvä pohja kelpoisuuden antavalle koulutukselle.

Kelpoisuus tulee olla tarkastajalle henkilökohtainen.

Tarkastajista tulee olla rekisteri.

Tarkastuspöytäkirjat tulee voida dokumentoida rekisteriin, joka mahdollistaa tiedolla johtamisen.

On tarve säätää mikä taho valvoo tarkastajien toimintaa.

Tarkastuspöytäkirjat on tarpeen dokumentoida yhteiseen paikkaan.

Väestönsuojatarkastajille on säädettävä oikeutus määrätä suojien kunnostukset sekä päivitykset ja niille määräaika sekä milloin tarkastettava kohde on oltava kunnossa sekä mahdollisuus jälkitarkastuksen suorittamiseen.

On tarve tehdä laaja arviointi siitä, millaisia henkilömääriä väestönsuojien tarkastuksen tekemiseen tarvitaan, jotta ei muodostuisi haitallista yliresurointia eikä haitallisia kirjavia tarkastustuloksia.

Merkittävä huolenaihe on suodattimien kunto, tähän liittyen on tarpeen selvittää ja kehittää tarkastustoiminnan toimivia käytäntöjä, jossa työssä Väestönsuojien Rakentamisyhdistys ry voi olla mukana.

3.5 Väestönsuojien käyttöönottoon liittyvät puutteet

Suojan käyttökuntoon laittavalla henkilöllä ei voi olla useita kohteita, tähän seikkaan tulee puuttua ohjeilla.

Pelastusviranomaisella tulee tarvittaessa olla mahdollisuus puuttua suojahenkilöstöpuutteisiin.

Käyttöhenkilöstön osaamisvajeeseen voidaan tehokkaasti puuttua ainoastaan säädöksin.

Palotarkastusten suorittamisessa on siirretty painopistettä omavalvontaan. Suojien käyttökunnon varmistamiseksi on tarpeen erikseen mainita väestönsuojien tarkastus, joka suoritetaan palotarkastuksen yhteydessä. Tällä toimenpiteellä tulee varmistetuksi, että säädettäväksi määrättävät tarkastukset on

suoritettu kelpoisen tarkastajan toimesta ja että suoja on siinä kunnossa, että se on käyttöönotettavissa 72 tunnissa.

4 Pelastuslaitokset ja väestönsuojat

Selvityksessä pelastuslaitosten esiin ottamat asiat ovat tärkeitä. Pelastustoiminnan johtaminen tilanteessa, jossa väestönsuojat on otettu käyttöön, on nykyisellään erittäin haasteellista. Tiedolla johtaminen edellyttää väestönsuojarekisteriä, jonka avulla tilannetta johtavalla viranomaisella on selkeä käsitys suojatilanteesta.

Nykyisin pelastushenkilöstön koulutus on väestönsuojeluun liittyen täysin puutteellista, Tätä koulutusta tulisi kehittää ja lisätä kaikissa henkilöryhmissä, mutta erityisesti tarkastus- ja johtotehtävissä työskenteleville.

Hyvinvointialueille tulisi antaa selkeämmät velvoitteet huomioida väestönsuojeluun liittyvät asiat, jotka tulee huomioida myös resursoidessa toimintoja.

5 Analyysi

Analyysi kertoo hyvin niistä puutteista ja ongelmista, joita väestönsuojeluun ja väestönsuojiiin liittyy. Lainsäädännössä olevat puutteet, johon olemme aiemminkin ottaneet kantaa, ovat erittäin merkittävä asia niin tarkastustoiminnan, tarkastajien koulutuksen, kuin suojien käyttökuntoon liittyen.

Asia, joka edellyttää tiivistä yhteistyötä määräysten tekemiseksi rakennusvalvonnasta ja pelastustoiminnasta vastaavien ministeriön kesken on välttämätöntä, jotta suunnittelussa ja rakentamisessa ei tapahtuisi virheitä.

Pelastustointa koskien on lakiluonnos, jossa todetaan, että ”pelastustoimen suunnittelua, kehittämistä ja seurantaa varten sisäministeriön apuna on siviilivalmiusneuvottelukunta. Neuvottelukunnassa voi olla jaostoja. Neuvottelukunnan tehtävistä, kokoonpanosta, toimikaudesta ja jaostoista säädetään valtioneuvoston asetuksella”. Mikäli kyseinen toimialin perustetaan, yhdistyksemme pitää tärkeänä, että toimielimessä on mukana väestönsuojelualla toimivan teollisuuden edustus.

6 Johtopäätökset

Selvitystyössä olisi tullut panostettua enemmän satunnaisotantaan ja tarkastelu ulottaa myös yleisiin väestönsuojiiin ja eri suojaluokkiin.

Syyt, joita selvityksessä on noussut esiin, ovat vakavasti otettava asia väestönsuojelun tehokkaan toiminnan turvaamiseksi.

Selvitys-/tutkimushanketta olisi tarpeen laajentaa tavalla, jossa sekä fyysisesti että tietojen keruun avulla selvitetäisiin väestönsuojat jokaisessa maan kunnassa / kaupungissa. Selvityksen tulisi pitää sisällään väestönsuojien lukumäärät, väestönsuojien käyttötarkoituksen, väestönsuojiin suojautuvien henkilöiden määrän sekä väestönsuojien hankkeenaikainen tila.

7 Suositukset

7.1 Väestönsuojiiin liittyvä koulutus

Suositus sisäministeriön laatimasta väestönsuojiiin liittyvän osaamisen kehittämissuunnitelmasta on erittäin tervetullut ja toivoisimme, että siinä huomioitaisiin kolmannen sektorin lisäksi myös alan teollisuus, jolla on valtava kokemus ja tietomäärä kaikesta väestönsuojiiin liittyvästä osaamistarpeesta.

Toivoisimme viranomaisten, yhdistyksemme ja teollisuuden välistä yhteistyötä sekä esittämäämme ehdotusta koulutussuunnitelman laadinnassa ennen sen julkaisua ja käyttöönottoa.

7.2 Väestönsuojiiin liittyvät ohjeet ja viestintä

Odotettu suositus sisäministeriön valmistelemista ohjeista, malleista ja viestinnästä on tärkeä uudistus. Tätä toteutettaessa on toivottavaa, että voisimme olla mukana tuomassa oman panoksemme. Pidämme myös tärkeänä, että alalla toimivat teollisuusyritykset voisivat olla mukana. Yhdistyksemme on luomassa virhepankkia suunnittelijoiden tueksi. Virhepankki on tarkoituksena toteuttaa osana valtakunnallista virhepankkia. Virhepankillä on suuri merkitys toistuvien virheiden ehkäisemiseksi.

7.3 Säästötarpeet ja kansallinen ohjaus

Väestönsuojelu tarvitsee suuremman painoarvon ja se tulee huomioida tulevassa pelastuslakiuudistustyössä. Koska erillistä väestönsuojelulakia ei mitä todennäköisemmin tulla säätämään, on tärkeää, että väestönsuojeluun liittyvä painotus tulee korostetummin esille mm koulutukseen, tarkastustoimintaan ja suojarakentamiseen liittyen.

7.4 Väestönsuojien alueellinen kohdentuminen väestönsuojelun kokonaisuudessa

Väestönsuojien katvealueiden syntyyn on vaikuttanut vuoden 2011 pelastuslain muutos, joka nosti rakentamisvelvoitteen kerrosalaltaan vähintään 1200 m² rakennuksiin ja lopetti suojien rakentamisen pieniin kiinteistöihin. Myös yleisten väestönsuojien rakentamiseen kyseinen uudistus vaikutti siten, että yleisten suojien rakentaminen loppui. Ajatus tilapäissuojien rakentamisesta laajemmassa mittakaavassa ei tulisi todennäköisesti onnistumaan jo yksinomaan materiaalien hankinnasta ja ohjeistuksen puutteesta syntyvien ongelmien johdosta.

9 Yhteenveto

Suojien rakentamisessa tulee palata aiempaan tilanteeseen, jossa mm. yleisiä väestönsuojia rakennettiin ja että suojarakentamisessa palautettaisiin suojaetäisyysmäärittely aiemmin määritellylle tasolle. Myös rakentamisvelvoite-rajot tulisi tarkistella kriittisesti ja palauttaa mahdollisuuksien mukaan puolustuksen kannalta kriisiherkimmille alueille.

Väestönsuojatarkastajien koulutustaso- sekä kelpoisuusvaatimukset tulisi säätää annettavalla asetuksella. Väestönsuojien tarkastukseen koulutetusta henkilöistä tulisi ylläpitää rekisteriä

Suojan tekniikkaan liittyvien ilmastointijärjestelmien uusintaan tulisi luoda avustusjärjestelmä.

Huoltovarmuuskeskuksen toimesta tulisi luoda aktiivihiihivarasto.

Väestönsuojan ja sen laitteiden tarkastusta, huoltoa ja kunnossapitoa varten tulisi laatia selkeät määräykset, valvoa niiden noudattamista ja sanktioida laiminlyönnit.

Pelastuslaissa tulisi antaa velvoite laatia suunnitelma suojan käyttöönotosta siten, että se koskisi myös jo olemassa olevia suojia.

Väestönsuojeluun kuuluu elämisen edellytysten turvaaminen. Näiden toimintojen turvaamisen avulla voidaan estää laajojen evakuoitintoimien käynnistäminen. Näitä toimintoja ovat mm; sairaaloiden, koulujen toiminta, sähköjen, vesihuollon kauppojen sekä elintarvikejakelun toiminta. Tämä voidaan tehdä taloudellisesti hyvin järkevästi rakentamalla pysäköintitilat maan alle siten, että nämä tilat voidaan muuttaa väestönsuojiksi tai operatiivisiksi suojiksi.

Johtamiseen liittyvän järjestelmän pikainen kehittäminen olisi tarpeen tehokkaan johtamisen ja väestölle välitettävän tiedon perille saattamiseksi tilanteessa, jossa hälytyksestä uhkatilanteen konkretisoitumiseen jää vain muutama minuutti aikaa.

Toivomme hankkeen tuovan hyvät perusteet väestönsuojelun kehittämiseksi.

Helsingissä 29.5.2023